

9705

ԿԱԹՈՒԼԻԿ-ՀԱՅ ԿՂԵՐԻ
ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԱՐԱՅ, Ս. ԱՐԱՐԱՅԱՆՆԸ

ԳԻՆ 50 ՓԱՐՍՅ

سرکيس چاقويان طربزون

ՅԱՐՅԻՍ ԶԱՐԱՅԱՆ
Ե. ԶԱՐԱՅ

SARKIS TOU COZAN
TRÉBIZONDE

1914

ՏՊԱՐԱՆ Շ. ՄԻՐԻՌՈՎԻԶ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

282

F-39

282

P-39

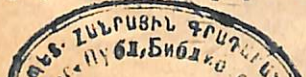
ur

04 NOV 2

ԿԱՅՈՒՆԻԿ-ՀԱՅ ԿՂԵՐԻ

ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՆԸ

Իւրաքանչիւր դատարգ, իւր ոյոչ հոգերա-
նութիւնը ունի, զոր ուսումնասիրելու համար, հարկ
է որ շատ մօտէն շօշափես անոր միտքերը, տեղեւի
լլաւ անոր զործունէութիւններուն, և յառաի դա-
դար կազմես անոր իսկութեանը, ինքնութեանը
վայ: Առանց հիմնական ուսումնասիրութեան քն-
նադատութիւն մը՝ ոյրան սլ ճշգրիտ ու հրահանգիչ
լլայ, և կին կ'ունենայ իր իւրի կամ չափաւա-
նութեամբ կողմեր: Բայց ելը մտած ևս ալը դատա-
ւայդին մէջ, հասած ևս անոր զգացումներուն, և
թափանցած բուն իսկ անոր հոգերանութեան խոր,
յաջողած տեսնել այն՝ ինչ որ մարդկանց ու տեւո-
մէջ թաղնութեամբ կ'ըլլայ, և զիմեակէն ներս ո ինչ
կայ քեզ համար քողարկութեամբ, այն ստեղծ միայն
լաւ ոյժ կ'ունենան քննադատելու ազգին ու զէջը,
բա ին ու չալը, զերջապէս ինչ տպաւորութիւն
որ կրեր ևս ցարդ քեզի անձանօթ և այժմ տկրն-
յայտի եզոյ զարմուածներէն ու էութիւններէն:

1101

41

Ծնած ըլլալով Կաթողիկ-Հայ ծնողքէ մը, շատ մօտէն ճանչցած եմ կղերականները, եղեր եմ ունկեղնիր անոնց ամէն քարոզներուն, ականատես անոնց ամէն ձեռնադրելուն ու զոգծունէութեանց։ Միտքս իր մէջ շատ բաներ պարփակած է մինչեւ այսօր. այնպէս որ՝ այժմ Կաթողիկ-Հայ վարդապետի մը սիւրը, իրմէ աւելի ես ինքս կրեամ ճանչնալ, խօսիլ անոր փեղկերէն, և երգել այն՝ ինչ որ կը թրթռայ հոն՝ իր հոգւոյ լարերուն վրայ . . . :

Դեռ չի սկսած մեր քննդատութեան, ուսումնասիրենք այդ հոգեւորականութիւնը, զոր եկեղեցի կաշկերի է բաժնել։ Առաջինը՝ Մխիթարեանց. երկրորդը՝ Թեմականց։

Մխիթարեանները, որ կը պատկանին աւելի զբաղան դպրոցին, և ժողովրդին մօտեցեր են՝ զայն դաստիարակելու, քան իր հոգեւորական պետքը հոգալու, եղեր են պայծառ աստղերէն մին հայ միազօյն երկնից, որ երկու երկար դարերէ ի վեր, անընդհատ ու անխոնջաբար, իրենց իսկալի կոթողներուն կոթեամ, հաստատակամութեան զեռնին վրայ կանգնած անյողողող ու խրոխտ, երբէք դուրս չեն ելեր այն շաւիղէն՝ զոր անժա՛ն Մխիթարեանն ու Ալիշանները զծեցին։ Թէպէտ Վիեննական Մխիթարեանները, քանի մը վարդապետներու խորհելակերպով միայն, իրենց ուղղութեան վրայ պահ մը խոստմատու իրենց, բայց՝ Վեցերկի Մխիթարեանները, միշտ մնացին սուրբ իրենց դադափաբին հետ, միշտ մնացին աւազակ փշած քամիչէն ու շալմամեկէն, և ահա պատճառը՝ որ օր

մը Մխիթարայ դրօշը աւելի պայծառ ծածանի։ Ոչ միայն Կաթողիկ-Հայերը, այլ ամբողջ Հայութիւնը հողերին փարած է Ս. Վազար ի կղերական, որ հետեւ Աղբիական ի ջուրերու վրայ, սրբիկ Հայաստան ի մը ճշմարիտ պատկերացումն է։ Ըսածիս իբրեւ ասպացոյց, այն կշտամբանքն ու հալածանքը՝ որուն ներթափուեցան Վենետիկեան հայերը, հրամանաւ քրտաներոյդ դարու Զանաքիբ բոնաւոյին։ պարզ պատճառը՝ որ անոնք չի համակրեցան իր ազգաշու գործունէութեանց, և մնացին միշտ հայ, առանց սուբանալու ազգային այն աճիւնը՝ որ կեանք տուած էր իրենց, որ լուսավարդի ջանքի մը նման կը վառէր իրենց կրծքի տակ։

Մենք պիտի քննենք Կաթողիկ-Հայ հոգեւորականութեան այն մասը՝ որ եղած է ժողովրդին առաջնորդող, մտած բնաւանկան յարկերէն ներս, և եղած վարիչը՝ Կաթողիկ-Հայ հասարակութեան։ Ահա այդ կղերականութեան է որ տուած ենք Թեմական անունը, որ սաբէ սար, աշխարհէ աշխարհ, հետու է Մխիթարեաններէն, իր նպատակներով, իր մտածումներով, իր զաղափարներով և իր զոգծունէութեամբ։

Սրբ, թողլով Մխիթարեանները մէկըլի, իրենց միաներու մէջ, իրենց իսկալներու հետ, դառնանք մեր բուն ներքին, այսինքն մօտենք Թեմական կղերի հոգեբանութեան խորը, և առնենք վար այն շիւթակը՝ որոյ տակ ժողովրդէն զազմնի մնացած ամէն էութիւն, ճշգրտօրէն ու յստակ պիտի պատկերանայ։ Տարբախտաբար, բացառութիւնները որ ամէն պարագայի տակ կը յարգուին, այնքան սաշու են այդ դաստիարակին մէջ, զորոնք զատուած իրենցութիւն մըն է ըստ իս, որովհետեւ՝ վստահ

չեմ որ այս օրուան մարդը վաղը նոյնը պիտի մը-
նայ. վստահ չեմ, այո՛, և անդի կարելի չէ հաւատա-
ռւնենալ նկատելի մը վրայ, որոյ ճշմարիտ ընկե-
քակիցները, դադարաւորակիցները, փոփոխական են ու
կեղծ, խարդախ ու անսկզբունք: Փաստը վաղուան
զիս քննադատողներուն, որ չառաքիկն թէ՛ դալարն
ալ չօրին հետ սյուղիւր, արդարն ալ մեղաւորին
ուրազովը տաշեցիր:

Ընկերացիր Կաթողիկ-Հայ վարդապետի մը, առ-
բիներ անդհաւ եղբոր մը պէս ասլէ անոր հետ-
և պիտի տեսնես որ՝ ան իր չիտակ խօսքը չունի-
այսինքն՝ այս օրուան ըսածին վաղը կը հակասե-
այս օրուան դործունէութեան վաղը հակառակը
ցոյց կուտայ. իր գնացքին վրայ հագալաւոր ուղ-
ղութիւններ ունի, և հակառակ իր կրօնաւորի իւր-
բաններուն ու ըմբռնումներուն, ուր որ դրամը
տեսնէ հեւ ի հեւ հոն կը վազէ. ուր որ իր անձ-
նական շահն ու անտի վառքը գտնէ, իր շուրջի
ամէն գոյութեան անէծք կուտայ, հող չէ թէ հան-
րութեան շահը, ժողովրդի իրաւունքն ու պատիւը,
բանաբաւութի, սոսնակութի լլլայ: Եւ հա զգամն ու
փառքը իր առաջի պաշտամունքն են, որոնց համար
ամէն գործի ճշունեամբ իր լլլայ, ամէն երդում կը
դիմէ, հելիք որ իր նպատակը իրագործուած տեսնէ:

Եւր հետը խօսիս, ամէնաշելմ և ամէնամոլե-
աւանդ Կրօնաւէյն ու Լստոյածապախն է ան: Կը
խօսի փաղաքշական, երկիրաւոր, և խաւանք կը թա-
փին իր կեղծաւոր շխեհէյն ամէն անգամ երբ
կարելիութիւն կայ դէմինին կլեցէելու ինչ որ իր
սխալանէն կը յղանայ, ինչ որ իր կիւքի ցաղեցումն

է: Վերին աստիճանի դաստիարակութիւն ստացած
է, մարդկանց խաբելու և շորթելու: Ժողովրդին
մօտ՝ սուրբի մը կամ ճգնաւորի մը երեւոյթը կու-
տայ իրեն: Բեմին վրայ Բրիստոսէն աւելի յուզուած,
Բրիստոսէն աւելի գերազանց դասեր կուտայ ուն-
կինդիներուն. Եւ պատարագած պահուն, կարծես
երկինք համբառնալու պատրաստակամութեան մէջ
կը գտնուի: Սակայն բոլորը ասերես, ասի ցոյց
մարդկանց, ժողովրդի աչքին փոշի փչելու համար,
և արտայայտութիւններ՝ որոնք ի սրտէ չեն բխիր,
որոնք կեղծ են ու ունայն, և սեւէ նպատակի չեն
ճառացիք: Այդ ճեղքերովութիւններու փոխարէն,
վա՛ր առ իր դիմակը. բա՛ց իր սիրտը. և պիտի
տեսնես առկուն, դաւ ու խաբկանք, կեղծիք ու
եղծուած: Մաքրութիւն, սրբութիւն ըսուած բանը
գոյութիւն չունի. և այն երազները, այն մտա-
ծումները, որ իր ուղեղը կը շրջապատեն, ուրիշ
սինչ են եթէ միայն՝ այն դործունէութիւնները, որոնք
ինքնութեամբ հակառակն են իր սքեմին, իր կոչու-
մին, իր երդումին, իր ուղղութեան:

Միծաղելի կ'ըլլայ խօսիլ դասակարգի մը ներկա-
ցադրին վրայ, որ աշնան օգերու պէս փոփոխական
է, և ուսնիի տերեւին պէս թեթեւ, տարուբերուած
ամենամեղմ գեփելուն իսկ: Վերջի ազգային պայ-
քարի օրհրուն, աւելի դիւրաւ կարելի եղաւ գա-
ղափար կազմել Կաթողիկ-Հայ կղերի նկարագրին
վրայ: Այն վարդապետը, որ ամենասոսկ Թերզեա-
ճակաճ էր, անոր հաւատարիմ ձաղուկը, և Հաւա-
ճաճաճական դարոյցի հարազատ սանը, շուտ մը հա-
ճառակ կոչմը կը դառնար, երբ անդին իր շահերը

Վր բռնաբարէին, և այն աշխարհական մարմինը, որ Բանադրուած... է և ց'արդ անոնց հետ խօսելու անգամ կ'սկսած ին, — որպէս թէ Պապին կամ Թերզեանի հրամանը Ստուածային պատգամ ըլլար — իրենց համար կը դառնար ամենաարդար... և իրաւացի մարմինը, որուն հետ շփման մէջ կը մտնէին, ու առջուան Թերզեանի մտերիմը, զաղափարականը, հլու ձագը, այժմ անոր հայհոյիչ և գերադուհի հակառակորդ կը փոխուէր: Եւ կը սկսէր հայհոյել անյաւազօրէն, այն չըթուենքերով՝ որոնք ո՛վ զիտէ քանի հազար անգամներ ժողովրդի երեսին պտտացեր են մի հայհոյիչ...: Իսկ այն վարդապետը, որ աւելիք տահմանադրական ուղղութեան փառած էր, վայրկեանապէս ջերմեռանդ միապետականը դարձաւ, Թերզեանական զաղափարներ սկսաւ ցփնել զէս ու զէն, երբ բռնաւորի քղանցքին տակ իրեն տեղ գտաւ, ու իր գրպանը տաքցնելու միջոց մը ստեղծեց...:

Աս միեւնոյն նկարագիրը՝ ամբողջ կղերականութեան մէջ. փոփոխական, անսկզբունք, անխառն վերջապէս մարդ մը՝ որ անէծքն է մարդկութեան:

Մարդիկ կը մեռնին, արիւն կը թափեն իրենց զաղափարի, իրենց սկզբունքի համար. զաղափարական ընկճում մը, նահանջ մը, արդէն բարոյական մահ ըսել է նոյն անձնաւորութեան: Յրանաացի մեծ գրագէտ Լիւսովի Զախվի կ'ըսէ ի է՝ «հոգին ու նրկարագիրը միեւնոյն բաներ են. առանց հոգւոյ կարելի չէ ապրիլ, իսկ առանց նկարագրի՝ մարդը բարոյապէս մեռած է արդէն»: Բւրեմն կարելի է ըմբռնել, որ առանց նկարագրի մարդը՝ անասունէ մը տարբերութիւն չունի, և նկարագրին է միայն, մարդը

դարձնող համակրելի, բարձր ու հրահանգիչ:

Եթէ այդ կղերը ունենար իր որոշ նկարագիրը, և ինքզինք զգար իր դերին մէջ, այս երեք տարիներու բորբոքուած խռովքը՝ առաջին բռնկումին իսկ արդէն մարեր, անէացեր էր: Ինչո՞ւ այդ տարածած ու անորոշ դրութեանը մէջ այդքան ատեն ապրէր ժողովուրդը, այդքան ֆլաւներու ենթարկուէր, տեղի տար որ սուր ու հրացան եկեղեցւոյ յայկերէն ներս շողար, և կոխէր ու ատելութեան սերմերը ցփնուէր հանրութեան մէջ:

Թերզեան ինքնին ոչինչ կ'ընար ընել, երբ ժողովրդին միացած դռնէր նմանապէս կղերական դասը. Բայց երբ հակառակը տեսաւ, ազատ զգաց ինքզինք ամէն բան ընելու, և սանձարձակ յառաջացաւ որպէս ինքնակալ, որպէս իշխող, ու սիւնց հպատակեցնել իրեն՝ ամբողջ հասարակութեան մը կամքէր. իշխել, թագաւորել անոնց վրայ. ստեղծեցնելով անոր ինքնութիւնը. ճանաչով ցամքեցնել անոնց զգացումներն ու մտածումները:

Ահա այդ յետին միաքեր, սերմանուած են Թեմական կղերականութեան ամբողջ դասակարգին մէջ. ըլլալ միապետական, ճոխ ու պճնասէր, փառամոլ ու հպալտ, հակառակ Ք. Խառոսի Սուտալանին: Ապացոյցը ակնյայտնի է. Թերզեան Գեղարարձաբ, զեռ Ստանայի առաջնորդ. այնքան համակրուած, և այնքան ազգասէր զիմակ մը հագած էր, որ ժողովուրդը մեծ շլացումով, մեծ գոչեւանէր հիւսելով, զինք բերաւ Կարողիկոս-Պատրիարքական զահին վրայ բարձրացուց: Քիչ անցած. կարճէս նոր հոգի մը զին իր կրօնի տակ. և վայրկեանապէս յեղաշրջում մը կրեց իր գործունէութիւնը, և գիմակը շուտեղփոյթ փոխուեցաւ:

Ահա Թեմական կղերի հասարակական կեանքը, յեղեղուկ, խաբեպատիր, անխտել ու քամածին։ Նախապէս արդէն բմբոսած ըլլալով այդ պարագաները, քանիցս թե թեղու մէջ գրած եմ, որ մեր բողոքը, մեր կոխը, թեղեանի անձնականութեանը հետ չէ։ Այս օր ան կ'երթայ. տեղը ուրիշ մը գալուն պէս՝ զարձակ նոյն վիճակին ենթակայ պիտի ըլլանք, որոհեալ այդ չափ տատանները՝ մեր կղերի սրտին մէջ անհամեմատ խուտ աճեր ու բազմացեր են։ Քանի մենք մեր Միապետական պատրիարքութիւնը չենք Սահմանադրականացուցած, զեռ չափ մը Հաստատութիւն ու Թեղեաններու հետ գործ պիտի ունենանք։

Կաթողիկոս Հայ վարդապետը, կ'ըլլայ նաև նախանձոտ և վրիժառու, հաւատար կամ քիչ նուազ իր զբաղաւորութեանն ու փառամոլի ծիրերուն։ Կը ջանայ իր խոսքաւորի ոգիովը՝ զբացի հասարակութիւններն իրարու դէմ դինելու, աղեղ քարոզներով և անխմտադոյն ճոտմարանութիւններով։ Կ'արգիլէ տարրեր զաւանանք ունեցող եկեղեցիներէն ներս կ'սկիւ կը բանադրէ, եթէ տարրեր զաւանանքի պատկանող աղջկայ հետ ամուսնանաւ, կամ աղջիկը տարրեր կրօնքի պատկանող անձաւոր մը կը նուիրեն տաւ, նա մանաւանդ երբ ան Լուսաւորչական է...։ Իրենց միակ երազն է շառնել բանակը Պապական հօտին, և այդ ուղղութեամբ միայն կը բնդան մուտ գործել Էջմիածնականներու տունէն ներս։ Կ'ըսեն թէ Հոգի մեզ շահած եղանկ... որովհետեւ՝ Իրենց բնութեան համաձայն, ոգի որ Պապը չի ճանչնար, ան հաւատացեալ չէ, քրիստոնեայ չէ, և չի

կրնար արժանանալ և կնից արքայութեան։ Եւ այդ ինչու համար. պարզ անոր համար որ իրենցմէ խաբուող մարդկին բանակը պիտի բազմանայ, և իրենց զբաղմը քանի մը դահեկան աւելի պիտի մանէ։ Ան կը հաւտացնէ, որ Արքայութեան բանակները... Պապին քովն են, և ով որ անոր զաւակը չէ, յաւիտեական հուրերուն պիտի մատնուի, զրկուելով երկնայաշ ու հոգեզմայլ եղեմէն։ Եւ միթէ կարելի է հաւատալ իրականութեան մը, որ մենք անու հակառակը կը տեսնենք. պապն ալ մեզի պէս մարդ. մեր ապրած յարկերէն բարձրացած այս փառքին, այս պաշտամունքին։ Յնովքներու և երազներու զարեքը անցեր են. այս օր պէտք է հաւատանք միայն մեր տեսածին, մեր զգացածին։ Պապը ինչ է, եթէ ոչ իշխան մը, թագաւոր մը խղճելու, որ կը շահագործէ հոգիները իր վառքը զարնելու անյեղի, անմարելի. որու շողորթմող համաներէն ու քարոզներէն աղղուած, հետու աշխարհներէ մարդիկ կը թափին վատիկան, անոր ոսկեալաճոյճ դահը կ'իկն և կ'իկն պճնազարգելու։ Կաթողիկոս Հայ վարդապետը, Սոսուժմէ վերջ, կամ զուցէ յառաջ, կը սիրէ պաշտել Պապը, ու զայն Սրբազնելու, Ասուածազնելու միջոցներ կը խորհի. և այնպէս խոր դալընած է հանրութեան սրտին մէջ անոր մեծութիւնը, որ անոր անուանը կը վախցնէ, կ'ահաբեկեցնէ չի հրնազանդողը, կամ իր յառաջխաղացումներու դէմ բմբոսացողը, Անմիտ մտայնութեամբ, և անմտազոյն խորհրդակերպով, Պապը կ'անուանէ ոյպէս անխալական, որպէս սուրբ, և իրենց ծիսած ու ունայնութեամբ աղի օսկանին մէջ ալ քանիցս յայտաբացին, թէ՛ Ս. Քահանայապետ Քրիստոսի փոխանորդ է. և հետեալքար նոյն ինքն Քրիստոս...։

Ապիկալութեան ամենաշխալներ...։

Մեր ժողովուրդը, որ տգէտ է բառին բովանդակ առումովը և անգիտակից ու անխելահաս իր մտածումներուն, ընդունած է կղերը որպէս Սուրբ, որպէս երկնային եակ, որ մարդկային չունչ չի կրեր իր մէջ, և մաքուր ու անապակ է՝ ինչպէս Գրախտին Հրեշաակը... Սյդ հասկացողութիւնը, ճամբայ հարթած է կղերին, զանոնք աւելի դաբրնելու իրենց ըմբռնումներուն մէջ, որպէսզի ազատութեն, անոնց արդեւքի, վարդապետին ետեւ ամէն ինչ բնեն, ու ոչինչ չի յայտնեն. քարոզեն ու իրենք քարոզածին հակառակը ի գործ դնեն... Վարդապետին համար ոչինչ խնայած ենք մեր կեանքի մէջ. մեր դուռը բաց է եղեր անոր դիմաց. իր խօսքերը ընդունած ենք ոչպէս Աստուծային պատգամ կամ երկնային հրաման... Մեր բնտանեկան յարկերէն ներս սարդելու համար, զիրենք ձեացուցած են ամենաջերմ անձնաւորութիւնը ըլլալէ աւելի, ճշմարիտ սուրբ մը, որ իր մէջ չի կրնար... մարդկային չունչ կրել, և ինքնին խմբուած է սրբազնագոյն մտածումներով, գաղափարներով և յղացումներով...:

Եւ զի զիտեր արդեօք, այս ու այն դաւառի, այս ու այն երկիր մէջ տեղի ունեցած վարդապետական անձոններութիւնները հանդէպ բնտանեաց, հանդէպ իրական դասուն: Հոս աւելորդ կ'ըլլայ այդ պատմութիւնները պատկերացնել, որովհետեւ չկայ Հայ մը կամ Կաթողիկէ-Հայ մը, որ իր մեղհակա սքեմաւորին վրայ գաղափար չունենայ կամ ծանօթ չըլլայ անոր կեանքի գաւազներուն: Սյդ իրական ու աչքառու գործունէութիւնները, սիրուած են Գաղաթիւ — Պօլիս — Մուս — Բրզնիկ — Կարին և այն ամէն վայրերու մէջ՝ ուր այդ խաբսդ կղերի քարոզները՝ կրցեր են մարդիկ ոչսաւ մար

կեղեցւոյ ծոցէն: Իմ թեւադրանքս պիտի ըլլայ ժողովուրդին, որ իր տեսածին վրայ աչք չի դոցէ, իր լսածը չի նետէ մէկ ականջէն միւսը, և չի դոհանայ եպիսկոպոսներէն վարդապետներուն ու կաթողիկոսներէն եպիսկոպոսներուն տրուած պատիմներովը. որովհետեւ՝ եթէ կաթողիկոս մը իր գերին մէջ ճշգրտապէս է ու զոհմ, չի պէտք էր որ Գաղաթիւ էն արօրուած ծանօթ վարդապետի արտաոց լացանքն վերջ, զայն պահէր կրկին իր սքեմին տակ: Ըսել է՝ որ բուրն ալ չաղուած են նոյն խմորով, որքան ալ բարձր, որքան ալ գործունեայ և յարգուած ըլլան: Յետոյ ուրիշ մը. կաթողիկոսը ինչպէս աշտօնեց պատարագել այն խաբսի սքեմաւորին, որ հակառակ իր ծեր օրերուն՝ կին մը երկունքի մասնէր եր, և իր տանը մէջ երկասարդ վարդապետներու համար հազար ու մի Բերացիական ռանգիւններ կ'ընդունէ... Ապա դաւառի մէկ անկիւնը, Վարդապետը ակընյատյնի իր յատուկ սիրունին ունէր — զեռ անցեալներ մեռնող — ու հանուր ժողովուրդը տեղեակ ըլլալէ զինք տեղեակ էր նմանապէս զեռն մարմինը. ինչո՞ւ միջոց մը չի խորհուեցաւ հետեւ պահելու համար երկու սիրողները իրարմէ, որ հանդուրժեան բարոյականը չի խաբսաւորի ու ժողովուրդը դառնանէ իր վարդապետի վատ ու անբարոյ գործունէութիւններէն... Ուրիշ օրինակ մ'եւս, Գաղաթիւ մէջ վարդապետ մը երեսասարդ կին մը խոստովանցուցած պահուն, կը խրատէ ոչ աշխարհի վրայ աստանորդ տալէ աւելի բարեացակամութիւն դոյնութիւն չունի և կը թեւադրէ դաւառացի միւսմիտ տիկնոջ, որ երբ կը տեսնես մէկը բանի մը կը կարօտի, անմիջապէս անոր տասանորդ փութացուր և վերջապէս կը յաջողի համոզել իր գիււային գործը

դուրս հանելու համար... Եւ յիմար կիներ, ասար
անգամ ամուսնոյն հետ կենակցելի յետոյ, անմիջապէս
կը վազէ ասանորդը վարդապետին վճարելու, և այդ
անկիտոն, անկտուած վարդապետը, կ'ընչ ուրեքն կը
գլխովէս, չնորհիւ կ'ընչ քի, չնորհիւ խոստովանան-
քի... :

Այ ո՞րը թուեմ և ո՞րը համբմ աշխատանք չառա-
ջագնացան ապրիկաութիւններուն՝ որոնք մեր վա-
րդապետները թողուցած են հանրութեան բամբա-
սանքի և ծիծաղի նիւթ :

Ահա այդ բոլոր խօսքերուս միակ նպատակը սա
է. դուրս քաշել հանրութիւնը այն եղաբերի ճանի-
նէն ուր դարերէ ի վեր խրած է. ու այդ խաբող
կղերը՝ տղուկի մը նման ծծած է մեր միտն ու ա-
րիւնք. տիրած մեր սրտին ու հոգւոյն. ստրկացու-
ցած գմիկ իր քմահաճոյքին. իր ցնորքներուն : Այդ .
խաբոյսական սրբութիւնը՝ ինչ որ աշխարհականեւե-
րով կարելի է գտնել. դժուար է վնասել կաթողիկ-
էայ կղերին մէջ : Եւ այդ պարագան չեմ քննադա-
տեր. որովհետեւ վարդապետն ալ մարդ է. բնական
էակ մը. որ չի կրնար իր ջիղերը մեկոյնել. իր սրտի
հուրքը մարել : Աքեմը չի կրնար երէք ազդել
մարմնի. կազմի և խառնուածքի վրայ : Ան՝ միայն
այն պահուն կրնայ մնալ անբիծ ու անապակ. երբ
կ'արտօնուի ամուսնանալ. և ի՞նչ որոշ ցնառները
ունենալէ յետոյ. այն ատեն միայն կը մնայ հա-
ւատարմ իր ուխտին. իր կրօնքին. իր եկեղեցւոյն :
Եւ քննադատելի կը գտնեմ միայն այն կէտը. որ
այդ կղերականութիւնը կ'ուզէ իրականութիւնը կեղ-
ծել. չի սիրեր սրտէն ներս գոյացած էութիւնը յա-

տակօնէն պարզաբանել : Ահա ապրիկաութիւն մը. ստոր-
նութիւն մը. վատութիւն մ'եւս. զգացածը խաբա-
ւել. և թաքնաքուր այդ զգացածը ի գործ դնել .
առանց նկատի ունենալու այն սմեռօրեայ բացա-
զանչութիւնները՝ որ այս ու այն կողմ կ'ընէ, չա-
նալով հաւատացնել որ ինք առնական զգացում չու-
նի... և կրնարէ ո՞չ մի ազդեցութիւն կը կ'է... :

Ի՞նչ պիտի ուրանայ այդ սոսկ իւրականութիւն-
ները. կամ ինչպէս կարելի է մոռնալ այն բարոյա-
կան արատները՝ որոնք մեր բնառնական կեանքը
կը մթաղեն : Պէ՞տք է հանդուրժենք որ չարու-
նակութի մեր պատուոյ. մեր կեանքի. մեր հոգւոյ
չահագործուի : Պէ՞տք է որ զխառնակ պահներ մեր
յիմալական ըմբռնումները : Ցաւալի է եթէ կայ մարդ-
մը՝ որ ասոսած ըլլալով իսկ վարդապետէն իրեն
հասած չարիքները՝ կրկին զայն պիտի ճանչայ որ-
պէս բարձրագոյն էակ մը :

Դուրս չալտեցէք ձեր բնառնական յալկերէն-
կեղծիքի ու խաբկանքի որդիները. մի՛ ընդունէք ձեր
սեմէն ներս՝ երբ ձեր տանը մէջ դուք չէք և ձեր
բնառնները առանձին է : Վաստէ եղի՞ք որ այդ կիւնը
որքան ալ բարեբարոյ և ուրքան ալ սրահեաց ըլլայ .
կրկին կը խաբուի այն վարդապետի խօսքերուն : Օրի-
նակ մը միայն՝ ազացոյցանելու այն չալիքը՝ որ
կը ստրտնայ ժողովրդի պատուին՝ կղեր չվճան մէջ
դնելով իրական դատու հետ : Միթէ՞ սխալ է դեռ
քիչ տարիներ առաջ եկեղեցի ի մէջ պատահած այն
զէպրը՝ երբ վարդապետին խոստովանանքի կը յանձ-
նեն հարանցու մը՝ որ նոյն երեկոյս սիրտի պակուրի .
և վարդապետը այդ խոստովանանքի պահուն՝ տա-

բուսած աղջկայ միամտութիւնէն. կը հաբցնէ թէ՛ զաղափար ունի՝ս ամուսնական պարսկանութիւններու վրայ. և երբ ժխտական պատասխանը կ'առնու. Եկու՛ր քեզի սուրկեցնեմ զաւակս. կ'ըսէ. և դստեր հուսութիւնը առաջին անգամ կը սղծուի, Յանու'ն Եկեղեցական Նուրբ Արարողութեան մը... : Եւ այդ վարդապետը այս օր Բերայի մէջ ազատութեն կը սլը-ստի նոյն սքեմի տակ. կաբէլի է որ նոյն հոգին և նոյն զգացումը կ'կեն իր կրծքին տակ չըլլան... : Եւ դեռ ան կը շարունակէ անշուշտ իր ապիկարութիւնները՝ աւելի լայն և աւելի բազմաթիւ. քանի որ յանցանքները չեն դատապարտուիր. կամ առ մասնաւեհայ թեթեւ պատիժ մը դո՛հացուցիչ կ'երեւի...

Ապա Կաթողիկ-Հայ կղերի կա՞մբը. փառաբերութիւնը. այնքան սնտոի և այնքան անմարդարարոյ. որ այդ ճիւղերուն զո՛հ գնաց ամբողջ հասարակութիւն մը. և ատելութեան ու խռովքի սերմերը ցրտի-նուեցան հանրութեան մէջ : Դեռ թալմ ևն օրինակները. ինքնազուխ կաթողիկոսացումն ու եպիսկոպոսներու ձեռնադրումը. սրտնք ելլել'ք չեն բնաբուած ժողովրդին քուէովր. և այս օր ահա իրենց օրինական պատիժը գտան. մեալով փողոցներու մէջ. հետու առաջնորդարաններէ և պաշտօնական վայելքէ :

Անոնք ժողովրդին կարեւորութիւն չեն տար. իրենց ստորակները կը համարեն մեղ. և իրենք տէրը՝ մեր հոգւոյն. մեր մարմնոյն : Բայց հերիք ձեր սանձը յանձնէք դատակարգի մը՝ որ մարդ ըլլալէ անդին՝ ուրիշ ոչինչ է. մեր սիրտն ու մեր հոգին կ'ոտ անձաւորութիւնը :

Ահա այս է Կաթողիկ-Հայ կղերի հոգեբանու-

թիւնը. խաբել ու կեղծել. ամեն անբարոյական ձեռնարկներ ի գործ դնել. պաշել այն ամեն գոյութիւնը՝ ուրիշ իրեն շահ մը կը ծնի. և վերջապէս ճիւղեր՝ ոյսնք կը ծառայեն միայն իրենց անձնական շահուն ու հաճոյցի. առանց Ստուծոյ ու Կրօնքի օգտին. առանց ժողովրդի կենդանութեանն ու յատկապէս մանր :

Դարերու հասունութիւնը՝ այս օր նոր, երգը կը մըմնջայ մեր աւանջներուն. կեանքի հովելը՝ նոր դաս տուին մերի. ա'լ բաւական է համոզուիլ ու խաբուիլ՝ միշտ գլխիկոր ու հպառակ : Այն՝ որ տրամարանութեն կարելի է մեր սրտին մէջ համոզում մը ստեղծել, միայն անոր հաւատ բնծայենք : Թո՛ղ զարիւնի մեր մէջ ինքնազիտակցութիւնը. խորհելու, մտածելու կարողութիւնը. այլևս մենք ալ ելլենք այն պատուանդանի վրայ՝ ուր զարգացած ու վսեմ ազգերը շարուած են : Ճահիճներու մէջ փտտելէ ու մաշելէ, հիւժախտաւորի մը նման տէգոյն դադարանելը՝ ալքերն ու փոշիացնելը : Նոր օր. նոր արեւ. նոր զաղափար. նոր կեանք. ամէն ինչ նոր՝ նոր ուղիներէ քալելու համար : Ահա մեր միակ երազը, մեր միակ մալ մաջը : Ամօթով ախտի նայիւք իջալ ու երեսն անգամ և պիտի վոնտեն մեզի բնկերական չըջանակներէ ու մարդկային համախմբումներէ՝ քանի կղերի ստոր լուծը մեր վզէն չենք նետած. քանի մեր զաղափարներուն նոր չունչ չենք տուած. ու մեր գործութիւնը՝ համոզումի և ինքնազիտակցութեան կոթողներուն չենք դրած : Երբ մենք ճանչանք մեր դոյութիւնը, տեղեւի ըլլանք մեր ինքնութեան, այն ատեն մեր ճամբուն վրայ վաղդ ու շուշան պիտի

փունն . մեր զործունէութիւնները երկնքի ծիածանը
պիտի պսակէ , և ամէն շրթունք՝ մեր զարթօնքի խը-
րախճանքէն պիտի բոնկի . . . :

Ի սէ՛ր մեր բարոյական սլրութեան . յանո՛ւն
կեանքի վերածնունդին . հետո՛ւ կենանք խաբուելէ
ու անիծուելէ . ստոր ու սին խօսքերով փաշտօնելէ
ու օրօրուելէ : Տեսէ՛ք . մարդկութեան համար աշուոյ
նոր կեանք կը ծնի . նոր ճամբայ կը բացուի մեր գը-
նացքին դէմ : Վայի՛նք այդ կեանքը՝ արդար բմբու-
նումներով . եւ քալի՛նք այդ ճամբայէն՝ նակասաբաց
ու խոխոս . . . :

<< Ազգային գրադարան

NL0170283

ՏԻՖԻՆՆԵՐ. ՕՐԻՈՐԴՆԵՐ

Տրապիզոնի մէջ կանանց համար մի-
ակ գլխարկալանառը սիկին Փառանգեմ
Դեորգեան, հաջաբերում իր ներանաւակ
գործերու ժողովրդական գնահատումէն ու
համակրանքէն, գործը ընդլայնած, եւ եւ-
րոպական նաւակով խանութ մը հաստ-
սած է Ուզուն Սօքազ, Քեթիին դէմ: Դըլ-
խարկներու մքեր մը՝ նոյն ու պէպիտուն:

Գարնան նոր Սեզօն ի համար, մեծ
ապսպրանքներ տուած են Փարիզ եւ Ռու-
սաստան: